

דף שבועי

בס"ד

פרשות תזריע מצורע, תשפ"ג, מספר 1516

טמא טמא יקרא הלל מאל

את הקריאה הכפולה כאזעקה, הבינו כי הטמא צועק מפני שהוא מבקש למנוע את חבריו מלגעת בטומאה ולהיטמא,⁴ מעין האמור בישיעהו: "סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה הברו, נשאִי כְּלִי ה'" (נב:יא),⁵ וכפי שתרגם אונקלוס: "וְלֹא תִסְתַּאֲבוּ וְלֹא תִסְתַּאֲבוּ יְקָרִי" (שם).⁶ וכך הוא כנראה פשוטו של מקרא.⁷

חז"ל, שראו בטומאת הצרעת ביטוי גופני-ריטואלי למצב מוסרי,⁸ קראו את הקריאה כמשפט חיווי. כלומר, המצורע מתאר את מצבו [אני] טמא; [אני] טמא, והודעה זו היא 'בקשת רחמים'. כך בבבלי שבת (סז ע"א) דימו חז"ל את המצורע לאילן חולה שפירותיו נושרים, ואת קריאת המצורע 'טמא טמא' דימו למשיחת האילן בצבע אדום ('סיקרא'), שנועד לעורר את עוברי הדרכים הרואים את הצבע האדום להתפלל על האילן. לפי

וְהַצְרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנֵּנִי בְּגִדְוֹ יִהְיוּ פְרָמִים וְרָאוּ יִהְיֶה פְרוּעַ וְעַל שִׁפְסָם יַעֲטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא. כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הִנֵּנִי בּוֹ יְטָמֵא טָמֵא הוּא בְּדָד יָשָׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ (וי' יג:מה-מו).

לפי התורה, על הצרוע אשר בו הנגע לנהוג בעצמו מנהגי אבלות: לפרום את בגדיו, לפרוע את ראשו, לעטות את שפמו ולקרוא 'טמא! טמא!'.¹ קריאתו המהדהדת פעמיים בפרשתנו שימשה תיבת תהודה לקריאות הפרשנים לאורך הדורות את רעיון הטומאה.

אלו שראו בטומאה ביטוי ריטואלי למנהגי היגיינה הציעו כי אופייה המדבק של הצרעת מחייב את המצורע להפעיל 'סירנה' אנושית שתרחיק את הקרב אליו, ובכך תמנע את הפצת המחלה.² אחרים שהסתייגו מרדוקציה של הטומאה לסניטציה ציבורית,³ אך פירשו אף הם

ראו הופמן, הקדמה לוי' י"ג; קויפמן, תולדות האמונה הישראלית, כרך א עמ' 548-551.

4 כלשון רש"י: "משמע שהוא טמא, ויפרשו ממנו".

5 והשוו: "סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו כי נצו גם נעו אִמְרוּ בְּגוֹיִם לֹא יוֹסְפוּ לָגוּר" (איכה ד:טו).

6 ובתרגום ניאופיטי: "והוא מצרעה יהיה צווח ואמר רחוקו מן מסאבה דלא תסתאבון". פירוש זה מובא בתמצית בספרא: "וטמא יקרא - אומר פרוש!" (נגעים פרשה ז, פרק ג, מהדורת ווייס, וינה תרכ"ב, דף סז, ד). השוו התרגום המיוחס ליונתן: "וכרוזא מכריז ואמר רחוקו רחוקו מן מסאבא". לפי תרגום זה, לא הטמא מכריז, אלא כרוז מיוחד שמכריז, כנראה במהלך יציאתו מחוץ מחנה. השוו מה שמביא שד"ל בשם ר' אברהם גריגו (עמ' 96): "שהכוונה בשעה שהולך מביתו אל מחוץ למחנה".

7 וכך פירשו המתרגמים (לעיל), הגאונים (רס"ג), הראשונים (רש"י, ראב"ע ואחרים) ורבים מהחוקרים המודרניים (ראו מילגרם, ויקרא 1 - 16, עמ' 804).

8 תפיסה המשתקפת בדרשת הנוטריקון של ריש לקיש: "זאת תהיה תורת המצורע" - זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע" (בבלי ערכין טו ע"ב).

* ד"ר הלל מאל, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

1 כלשון אונקלוס: "ועל שפם כאבילא יתעטף". מנהגים אלו מופיעים במקרא אצל האבלים: "וְרָאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ וּבְגֵדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ" (וי' יז); שם כא:י; על דרך השלילה הצטווה הנביא לא להתאבל וגם "וְלֹא תַעֲטֶה עַל שִׁפְסָם" (יח' כד:טז-יז; וראו בבבלי מו"ק טו ע"א). השאלה העולה מכאן היא כמובן על מי מתאבל המצורע?

2 "זוה החולי מתפשט על בני אדם הרגילים אצלו, ולכן יהא בדד ... וגם זה מפני שלא יתקרב אצל בני אדם מפני החולי גם מפני הטומאה; שהוא מטמא בביאה כמת" (בכור שור על יג:מו). לא ניתן לזהות את הצרעת המקראית עם מחלה ידועה כלשהי (מילגרם, ויקרא 1 - 16, עמ' 773-775) וההנחה לפיה מדובר במחלה מדבקת אינה מוכחת.

3 כפי שהתרעם שד"ל: "ונראה לי, שאם חששה התורה להדבקות החולי, כמה חליים אחרים יש המתדבקים, ולא התקינה התורה בהם שום תקנה. ואיך לא ציוותה דבר על דבר הַדְּבָר?" (פירושו לוי' יב:ב, פדובה תרל"ד, עמ' 82); מ'דעות משובשות' אלו הסתייג גם רד"צ הופמן, שהעיר על כך שמחלות מדבקות אחרות (שחין למשל) אינן מטמאות.

הפועל 'קרא' בבניין נפעל בהוראה הקרובה ל'יחשב', ואולי זו המשמעות גם בתרגום השומרוני לתורה ('ויסתאב מסב יתקרי').

לפי קריאה זו, התורה אינה מצטטת את קריאת האזהרה, אלא מגדירה מבחינה הלכתית את מעמדו החמור של המצורע (יקרא = יחשב) המוביל לבידודו הקיצוני.¹² הצורך בדרשה זו קשור בחידושה של המגילה. דהיינו, בהוראה שלפיה הטמא מבודד לא רק מן הטהורים אלא גם מן הטמאים,¹³ הלכה המשתקפת גם במגילת המקדש אשר לפיה הטמאים (זבים, מצורעים ועוד) משולחים למקומות שונים ה'מובדלים זה מזה' (ראו מגילת המקדש מו 16-18; מח 14-17).

המגילה מציירת את המצורע הטמא מכל הטמאים כאסיר בבידוד. יתירה מכך, נראה שבידודו ו'מושב אנחתו' הם כפרתו. כנראה שחז"ל יתרו משחששו מכוחה המדבק של הטומאה, חששו מכוחה המצמית והמייאש של הבדידות, ובעולמם ריפוי של המצורע אינו תלוי בייסוריו אלא ביכולתו להודיע כאבו ברבים.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

12 מכאן עולות שאלות עמוקות הנוגעות להיררכיה בין הטמאות השונות (האם הטמא החמור מטמא טמאים הקלים ממנו בשל חומרתו היחסית? ומה היחס בין טרמינולוגיה היררכית המתארת את הקדושה לכינוי שהמגילה 'דורשת' מן המקרא ('קודש קודשים' = 'טמא-טמא'?).

13 זאת בניגוד גמור להלכת חז"ל שאיננה כוללת התייחסות למצבים של מגע של טמא בטמא. ראו: J. Milgrom, "4QTOHORA: An Unpublished Qumran Text on Purities", in D. Dimant and L.H. Schiffman (eds.), *Time to Prepare the Way in the Wilderness: Papers on Qumran Scrolls*, Leiden 1995, p. 59; כאשר חז"ל עסקו במפגש של זב וזבה, החשש הוא איסור ולא טומאה (ראו למשל משנה שבת א, ג ובמקבילות).

דימוי זה כפל הקריאות 'אני' טמא! [אני] טמא! הן קריאות מצוקה ולא קריאות אזהרה והן מבקשות קרבה ולא הרחקה. המצורע, שגרם לפי חז"ל לריחוק ונותר לכן בבדידותו ('בדד ישב'), שב לחברה דרך צעקת כאבו המעוררת את רחמי הבריות.

המכנה המשותף של קריאות אלו כולן בנוי על הנחה דקדוקית שלפיה יש לקרוא את 'קרא' כפועל בבניין קל (כניקוד שבנוה"מ), ובהתאם את המילים "טמא! טמא!" כתיאור הדיבור הישיר של המצורע. אך במגילת "משפטי טהרה" מקומראן (4Q274 = QTohorot A)⁹ משתקפת קריאה אחרת, כפי ששם לב חנן בירנבוים.¹⁰ שם נאמר:

[...] יחל להפיל את תחננונו משכב יגון ישכב[ב] ומושב אנחה ישב בדד לכול הטמאים ישב ורחוק מן הטהרה שתיים עשרה באמה בדברו אליו ומערב צפון לכול בית מושב ישב רחוק כמדה הזות איש מכול הטמאים [אש]ר יגע[ע] בו ורחץ במים ויכבס בגדיו ואחר יואכל כי הוא אשר אמר טמא טמא יקרא כול ימי היות [בן] ה[נ]גע.

המגילה מתארת את המצורע המפיל את תחננונו, שוכב משכן יגון ונאנח כשהוא בודד ורחוק מכול הטמאים. דינו החמורים של המצורע 'נדרשים' במגילה ('כי הוא אשר אמר') מהפסוק "טמא טמא יקרא" (וי' יג:מה), שהוראתו היא, כנראה, שהמצורע איננו רק 'טמא' אלא 'טמא טמא' או 'טמא-טמא' (בהוראת 'טמא מאוד' או 'טמא ביותר').¹¹ קריאה זו משתקפת גם בצורה הסבילה המופיעה בתרגום השבעים, *keklēsetai*, המשקפת קריאה עברית של

9 המגילה מתוארכת, פלאוגרפית, לתקופה ההרודיאנית. לפירוש המגילה וספרות עליה ראו: T. Kazen, "4Q274 Fragment 1 Revisited—Or Who Touched Whom? Further Evidence for Ideas of Graded Impurity Purifications", *DSD* 17 (2010), pp. 54–59.

10 ראו ח' בירנבוים, "שילוח טמאים מה'מחנה' על פי מגילת המקדש, כתבי יוסף בן מתתיהו ו-4Q274", *מגילות י (תשע"ג)*, עמ' 24, הערה 54. וראו עוד ה' מאלי ונ' משל, "מגילת 'משפטי טהרה' ועקרון דירוג הטמאות", *מגילות (בפרסום)*.

11 השוו סדך היחד ג 5-6; (קימרון), כרך א, עמ' 215; וראו עוד (Q13 f.4:35).